

{בסיפא אם נקרא מעילה באשם או במותר אשם}

משנה כו, ב ג' בבית, בא' לא מעל כלל, בשני מעל בשני סלעים, ובג' מעל רק בסלע. ובדין ג' תנן אם היה של אשם יפה שתי סלעים מביאו לאשמו הראשון, והשני מביא למעילתו, והיינו קרבן אשם מעילות, וחוז' מזה מביא סלע לקרן תשלום המעילה, וחומש עמו.

ופירש"י דדין זה של סלע וחומשו יפלו לנדבה, שהרי ממותר אשם הראשון בא. ופי' המשנה למלך (מעילה ד, ו) דהיינו, דדינא הוא תמיד דהמעילה ומקומו בחזרה תלוי בהקדש שמעל בו, ולכן אם מעל בבדק הבית המעילה צ' ליתן לבדק הבית, וכן בכל קרבן וקרבן, וע"ז פירש"י דכאן שהפריש כבר אשם ראשון בסלע, ונשאר אצלו עוד סלע קדוש בקדו"ד, הרי המעות הוי מותר אשם, דא"צ למעות הללו, ולכן כשמעל בו שקנה בו איל חולין, הרי מעל במותר אשם, ולכן דין המעילה לחזור למקומו למותרות והיינו לנדבה לקיץ המזבח.

ועפי"ז האריך במשנה למלך שם דרש"י בסו"ד הקשה למה צ' לשלם בחזרה סלע וחומשה, הרי הפריש מתחילה אשם בסלע, ונתייקר ועכשיו שוה שתי סלעים, א"כ הרי מחזיר להקדש עוד סלע, וא"כ למה לא מספיק להחזיר כעת רק חומש. ותי' דסלע זו נתייקר בבהמה של האשם שהוא שבח הקדש ושבח זה אינו שלו. וביאורו, הגם דלהלן מבואר דאדם מתכפר בשבח הקדש מ"מ היינו רק לדין קיום של שני סלעים של האשם, אבל כאן הנידון לדון שמשלם סלע מכיסו לתשלום המעילה ובזה אינו מתכפר בשל הקדש.

וכתב המשנ"ל דלפי הנ"ל דמעילתו היתה במותר אשם א"כ סתם א"א לצאת קרן בסלע זו היתה בבהמה זו דהרי הבהמה הוא אשם והוא מעל במותרות שדינו לנדבה, ולכן צריך דוקא סלע וחומשה לנדבה. אולם בעיקר ההנחה של המשנה למלך דדין מעילתו כמועל בנדבה, כתב הערל"נ דיש לדון בזה, דהרי דין מותרות חל רק אחר תשלום הקרבה של האשם, וכאן אה"נ כבר הפריש אשם אחד בסלע מ"מ עדיין לא נקרב וא"כ שם מותר לא חל עדיין על סלע הנשאר, ושפיר הוי כמעילה באשם, וא"כ בעצם יכול לשלם לאשמו. ורק סברת רש"י הוא דאחר הקרבת האשם כעת אז נעשה הכל מותרות, וממילא גם מעילתו כעת נשתנה דדינו כמותר אשם ויפול לנדבה.

ולמעשה בדברי השטמ"ק כאן מבואר נמי שנקט כהנחה זו של המשנ"ל דחל דין מותר מיד אחרי הפרשת אשם א', דהשטמ"ק הקשה בבבא א' במשנה שהפריש ב' אשמות, למה לא הוי מעילה שהפריש אשם שני והיה לו להפריש רק בהמה א'. ואינו מובן איזה מעילה יש כאן הרי המעות דמי אשם, ויכול להפריש כמה אשמות שרוצה לאחריות, ומה לי שהפריש כבר א'. וכתב הכתר ישועה דמבואר בשטמ"ק דכיון דכבר הפריש א' נעשה ממילא השאר מותרות, וממילא הוי מעילה של מותר אשם שהוא לנדבה שהפרישה לקדושה אחרת של אשם.

וע"ז תי' השטמ"ק דס"ל כמ"ד במעילה (יט, א) דאין מעילה במשנה מקודש לקודש, ע"ש. והיינו כנ"ל במשנה למלך, אבל כ"ז מחודש מאד דכפשוטו לא חל בו עדיין תורת נדבה עד גמר הכפרה וכמש"כ הערל"נ.

ויש לציין עוד בזה למש"כ התוס' בפסחים (צז, ב) שעמדו על מושג זה שמצינו בכמה מקומות, ע' לעיל כד, א, דיש הפרשה של שני חטאות לאחריות, והלא אם הפריש א' איך יפריש עוד א' ואיך חל אם כבר יש לו א'. ופירשו דרק אם אמר מתחילתו לב' בהמות ביחד חל.

ובאבי עזרי (מעשה הקרבנות יח, יא, ועוד מקומות) תמה דאינו מובן למה א"א לו להפריש קרבן אחר הלא עדיין מחויב חטאת ומה לי דכבר הפריש.

אך התם איירי לגבי הפרשה של בהמה אחרת, אבל כאן הרי הפריש מתחילה ב' סלעים לדמי אשם וחל על הכל ומהיכ"ת נעשה השאר מותרות לפני הכפרה כיון שכבר הפריש.

כז, א

בעי רב מנשיא בר גדא בכינוס חומשין מהו שיתכפר וכו'. פירש"י שמעל כמה וכמה פעמים בשני סלעים עד שעולה החומשים לשני סלעים מהו שיביא אשם בכל החומשים הללו יחד.

והנה, לפני שנבין עיקר השאלה הרי עיקר המציאות צ"ב, דדינא הוא בקדו"ד דאם מעל פ"א יצא לחולין וא"כ לא יתכן למעול ולחזור ולמעול, ורק בקדוה"ג יש מועל אחר מועל, ע' מעילה יט, ב.

ולכן פי' הערל"נ ויעב"ץ דבע"כ איירי שמעל בשני סלעים ושוב הפריש עו"פ שני סלעים פעם ב' ושוב מעל בהם וכו' ולכן יש היכ"ת של חומשים ביחד של שני סלעים.

ובתקנת עזרא (מעילה פ"ד ה"ו) ביאר דיל"פ דלא נהנה מהם לרשות עצמו דאז יצא לחולין, אלא שקל בהם משקלות ולא נתכוון להוציאם מרשות הקדש לרשותו, ולכן נשארו לעולם בקדושתם, ומצד שני כיון שנהנה מהם מעל וחייב מעילה.

והנה, בעיקר השאלה של הגמ', כפשוטו היינו להביא אשם לחובתו הראשון, ופירש"י דאח"כ הקרן יפול לנדבה, שהוי מותר אשם, דכבר יצא לחובת אשמו בקרבן לחומשים.

וכבר תמה המשנה למלך (מעילה ד, ו בסו"ד) הלא מחויב להביא חמשו עם הקרן, וא"כ חייב להביא אשם שמינה א' של הקרן וחומש יחד, ומהיכ"ת יכול להביא קרבן אשם א' של החומשים יחד, ואח"כ שוב יפול הקרן לנדבה.

ולכן פירש דודאי לכתחילה אין לו לעשות כן אלא להביא אשם שמינה א', ורק כוונת השאלה בכה"ג שכבר הפריש כן ועשה כן, האם יכול עכשיו להקריבו ושוב יפול הקרן לנדבה.

אולם בשטמ"ק (השטמות אות ג) בשם תוס' כתבו שאלת הגמ' באופ"א דלעולם הקרן הוא רק סלע א', ומעל בו כמה וכמה פעמים עד שהחומש עולים לסלע ולכן מביא אשם שיש בו סלע לאשם ועוד סלע של החומשים יחד, וכן פי' ראמ"ה מעצמו.

ובאמת בערל"נ תמה על רש"י שלא פי' כן, ומנ"ל שמעל בשני סלעים, וכתב דאפשר לשון כינוס חומשים משמע יותר שכל השני סלעים הכל קיבוץ של החומשים בלי הקרן כלל.

ועוד כתב לחדש חידוש גדול, דאפשר כיון שהפריש רק סלע לאשם ואין בו מספיק ממילא אפי' אם מעל בו אין בו מעילה, ורק אם לכתחילה הפריש ב' סלעים אז חל ביה דין קדו"ד לאשם. והוא חידוש גדול, דלכאורה כל קדו"ד של האשם כבר נגמר לגמרי ויכול להוסיף עליו עוד, ומהיכ"ת מה שהפריש אין בו מעילה. ועכ"פ בשטמ"ק בשם תוס' מפורש שיכול למעול, ובערל"נ עצמו הוסיף דלא ראה הדין מפורש אם הפריש רק סלע א' אם יש בו דין מעילה.

והנה, למעשה בשטמ"ק (שם) הביא בשם תוס' הרא"ש בי' אחר בגמ' והבין כן בפירש"י, דאין הכוונה שמביא אשמו הראשון בכל חומשים, אלא מביא אשם מעילות, וביאר הרא"ש בשיטת רש"י דהגם דמבואר לעיל דחומשים ביחד עם גזילו ולא עם אשם מעילות, היינו רק במקום דחומש אין בו שני סלעים, אבל אם יש מספיק לשני סלעים שיביא בעצמו אשם מעילות אזי יכול להביא אשם מעילות עם החומשים, ואז פטור להביא עוד פעם החומש.

ופי' זה כתב נמי במשנה למלך (שם), ותמה הערל"נ על המשנה למלך דב' חיובים שונים יש, דין אשם מעילות ודין חומש, ולמה כיון שמביא אשם מעילות מחומשים נפטר נמי מחומשים. ובכתר ישועה העיר דכבר כתב כן הרא"ש ובע"כ סברתו עפ"י הגמ' סוף ב"ק דחומשו עולה לו בכפילו, וכמו כן הכא חומשו עולה לו באשמו וממילא מיפטר בחובת חומשים, ע"ש.

ולסיכום יש כאן בסוגיא ג' פירושים, רש"י לפנינו מפרש דמועל כמה פעמים בשני סלעים ואפשר מביא אשמו והקרן הולך לנדבה, ובע"כ בדיעבד אם כבר הפריש, אם יקריבנו.

תוס' פירשו דמעל רק בסלע וביחד מביא אשמו. והרא"ש הבין ברש"י שמביא אשם מעילות מכל החומשים, ועי"ז נפטר מהחומש.

למסקנא מבואר דלריו"ח מתכפר בשבח הקדש, וכ"ה מסקנת הגמ' במנחות עט, ב פ, א. ובתוס' שם (פ, א ד"ה מאי קמ"ל) תמהו דבגמ' תמורה (כה, ב) בסוגיא דמפריש חטאת מעוברת אמר ריו"ח שיכול להתכפר בולדה, ושו"ט שם ולמסקנא אין זה מדין מתכפר בשבח הקדש אלא דשיירו משוייר והוי כב' חטאות לאחריות, ע"ש, הרי מפורש שם דלריו"ח אינו מתכפר בשבח הקדש, וסותר ד"ע.

ותי' שם התוס' דלעולם מתכפר, ורק בחטאת שאני, דיש דין הלכה למשה מסיני דולד חטאת למיתה, ולכן מדין מתכפר בשבח הקדש דנים אותו כהקדש של ולד חטאת ולמיתה, ולכן א"א לדון מדין זה אלא מדין שיירו משוייר, אבל בעצם ס"ל דאדם מתכפר.

אבל הגרי"ו בתמורה (כה, ב) דקדק מתוס' שם בתמורה שג"כ הקשו כן, ותי' שיש לחלק בין שבח של תודה לשבח של חטאת, ולא משמע דהוא מדין צדדי דולד חטאת מתה.

וביאר הגרי"ו דבאמת בחטאת יש עוד דין של הפרשה על החטא, וע' להלן ע"ב, וא"כ בכל מתכפר בשבח הקדש אה"נ נחשב מעות שלו לכפרה, מ"מ סו"ס ההפרשה לא היתה מעיקרא על השבח, וא"כ לגבי חטאת דבעי הפרשה על החטא לא מהני להתכפר בשבח הקדש דסו"ס חסר בדין הפרשה, וזהו סברת התוס' בתמורה דבעיקר שבח הקדש דחטאת לא מהני לריו"ח.

בשיעור שני סלעים בכל הסוגיא, ומבואר למסקנא דאפי' אם הוזלו טלאים בעולם מ"מ א"א לצאת בה דגזה"כ היא דצריך שוה שני סלעים, ולכן לא נתנה תורה קצבה לקרבנות מחו"כ, דאשם מצורע א"צ שני סלעים ול"ד לשאר אשמות.

ובתוס' מנחות (קז, ב) הוכיחו מכאן שאין שום שיעור קצוב בדמי כבש, וכל שיעור נאמר רק בשני סלעים של האשם, וכן הוכיחו התוס' בב"ב (קסו, ב) מהמשך הגמ' דבחטאת חלב למה ליכא קצבה וכו' אלמא לא מצינו קצבה כלל אלא בשני סלעים של האשם שהוא גזה"כ.

אבל למעשה נתקשו הראשונים בהא שמצינו לעיל (י, ב) דכיון שמצינו כאן באיל אשם שהוא בשני סלעים א"כ כבש שהוא בן שנה הוא בסלע, והלא כפשוטו ליכא שיעור כלל בשויות של השנה כמבואר כאן, וכן ק' ממשנה במנחות (קז, ב) דאומר הרי עלי כבש מביא הוא ונסכיו בסלע, הרי דיש בו שיעור סלע.

ולכן כתבו התוס' לעיל דכ"ז מדרבנן, ומה"ת אין קצבה, ומדרבנן יש ג' דרגות, לכתחילה כבש בסלע, בדיעבד בפחות מסלע עד דנקא, ופחות מדנקא נקרא עברין.

וכתבו התוס' דעיקר הקפדת דין זה מדרבנן הוא שיביא חטאת שמינה, וא"כ אין קפידא אם הוזלו טלאים בעולם וכו', דכ"ז רק באשם כאן שהוא קצבה מה"ת, אבל מדרבנן הכל תלוי אם היא שמינה או לא, ורק רגילות הוא שקונים החטאת בסלע.

אולם בלחם משנה (מעשה הקרבנות טז, ד) דקדק מדברי רש"י במנחות שם שכתב דכל השיעורים הם הלל"מ, משמע דהם מה"ת ולא מדרבנן בלבד, והאחרונים ע' ערל"נ לעיל י, ב ושפת אמת שם וטורי אבן חגיגה ו, א נתקשו ליישב קושיות התוס' לשיטת רש"י, מ"ש דין שני סלעים כאן באשם משאר השיעורים שם לרש"י דהוא מה"ת. וע"ש בלח"מ בבי' שיטת הרמב"ם.

והנה, בעיקר הסוגיא כאן הנידון אם להביא אשם פחות מב' סלעים, אבל כפשוטו אם רוצה ודאי מביא בהרבה יותר, אולם יש חידוש גדול בדקדוקי סופרים במסכת יומא לד, ב, דהתם בגמ' יש ב' פסוקים דיש דין מובחר בין בנדבה ובין בחובה, ולא ביארו בגמ' למה א"א ללמוד זה מזה, אבל יש גרסא ישנה בגמ' דא"א ללמוד חובה מנדבה דנדבה אין לה קצבה, משא"כ בחובה. ופי' בדקדוקי סופרים דמאחר דבחובה יש קצבה א"כ הו"א דאין דין מובחר דהתורה קבעה השיעור, קמ"ל שיש דין מובחר. וכתב שם לחדש די"ל דגם למסקנא נשאר כן דהמובחר אינו יותר בשיעור כסף אלא שיביא מובחר שבעדרו אבל א"א להוסיף על דמי הבהמה שיהיה שוה יותר משני סלעים, וכמו שיש הקפדה למטה כך יש הקפדה ללמעלה, ואם הביא פסול.

וכתב דלפי"ז אה"נ דין הגמ' כאן אינו דווקא בהוזלו טלאים בעולם אלא ה"ה להיפך אם הוקרו טלאים בעולם. והוכיח דינו מתוספתא בכריתות (פ"ד ה"ד) ע"ש, וכל דבריו מחודשים מאד, ולא מצינו רמז לזה בראשונים וברמב"ם דא"א להביא יותר משני סלעים.

ע"ב משנה. צ"ע למה אינו בכלל חטאת שמתו בעליה ולמיתה, כה"ק תוס' נזיר כז, ב והניחו בקושיא. וע"ש בשטמ"ק בשם תוס' הרא"ש די"ל דבן שאני שקם תחתיו כמבואר ריש יש נוחלין, ולכן נחשב כאילו האב קיים. וברגמ"ה כאן פי' דהטעם דא"א להקריבו גופא משום חטאת שמתו בעליה, וצ"ע א"כ למה צריך קרא של קרבנו.

ותי' במקור ברוך ח"א סי' ה' דמסברא בן שאני וכו'נ"ל, ורק אחר הגזה"כ של קרבנו א"כ שוב נכלל בפרשת מתו בעליה, ע"ש. וע' אבן האזל פסומ"ק יא יח מש"כ עד"ז בלי הפסוק נחשב כחטאת בנו וממילא אינו בכלל מתו בעליה, ורק אחר הפסוק דאינו חטאת בנו ממילא שוב הוי חטאת אביו ומתו בעליה.